

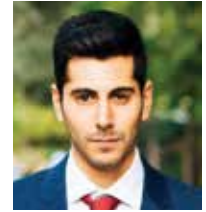
לוחמה באזור האפור

התמודדות ישראל מול אסטרטגיית חמאס

בשנה האחרונה פועלת תנועת חמאס נגד מדינת ישראל במסגרת הלוחמה באזור האפור. האפשרות הרצויה מבחינת ישראל היא להגיב באותה מדיניות. ואולם, אם מדיניות זו לא תצלח, עליה לנקוט אסטרטגיה המאזנת בין הפעלת תגובות עוצמתיות ובין הניסיון להימנע מהסלמה

הפרות סדר ברצועת עזה. גישות "אזור אפור" אינן מוגבלות לשימוש של שחקנים מדינתיים בלבד

עומר דוסטרי, חוקר במכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון, ודוקטורנט בחוג למדעי המדינה בתחום צבא וביטחון באוניברסיטת בריאן

(למשל, שיבוש הגישה לאספקה של גז טבעי), פעולות קיברנטיות ולוחמה משפטית. רוסיה גם היטיבה לתמוך את דעת הקהל מבית ומחוץ לה, תוך שהפעילה לוחמה תקשורתית והפיצה מידע כוזב כאמצעי ליצירת בלבול וספקות.⁴ אחד השחקנים המשמעותיים שמתמשים בלוחמה באזור האפור היא ישראל. בעשורים האחרונים ישראל פועלת על-מנת למנוע הצטיידות, התעצמות והתבססות צבאיות מיריבים בזירות שבהן יש עליה איומים נוכחיים ועתידיים. כך, ישראל פעלה ביוני 1981 במבצע צבאי לשלילת נשק גרעיני מעיראק, השמידה את הכור הגרעיני של סוריה בספטמבר 2007 ויצאה לסדרת פעולות חשאיות של לוחמה קיברנטית וחיסול מדענים - לפי פרסומים זרים - שמטרתן לעכב את פרויקט הגרעין הצבאי של איראן.

אסטרטגיית העמימות מאפשרת לישראל להשיג את יעדיה הסיכוליים וההרתעתיים, ועדיין להימנע ממלחמה, תוך שהיא פועלת לצמצם את יכולות האויב למקרה שתפרוץ מלחמה עתידית

במהלך מלחמת האזרחים בסוריה, שפרצה במאוס 2011, ביצעה ישראל מאות תקיפות ופעולות חשאיות נרחבות למניעת העברת נשק אסטרטגי מסוריה לחזבאללה בלבנון.⁵ ואף תקפה יעדים וכוחות איראניים במדינה שניסו לבסס את שליטתה של טהראן בסוריה.⁶

מדיניות לא רשמית זו הפכה לאסטרטגיה בצה"ל, הנקראת מב"מ (המערכה שבין המלחמות). אסטרטגיה צבאית זו מבטאת רעיון של מבצעים בעלי היגיון אסטרטגי אחד - ניהול המבצעים שבמסגרתה מבוצע על בסיס רעיון כללי רב-תחומי (צבאי, כלכלי, משפטי, תקשורתי ומדיני). אופן הפעולה במב"מ הוא התקפי וזוהם, אך כזה הנעשה מתחת לסף המלחמה. הפעילות במב"מ מתמשכת, ומתרחשת בכל זירות המלחמה. במסגרת זו נעשות פעולות בכל ממדי הלחימה ובמגוון כלים התקפיים - קינטיים, משפטיים, תודעתיים, טכנולוגיים, אלקטרוניים, קיברנטיים ודיפלומטיים.⁷ במסגרת המב"מ אימצה ישראל מדיניות שיטתית של הימנעות מנטילת אחריות על רוב הפעולות שביצעה, כדי לשלול יכולות

בעשור האחרון הלך וגבר השימוש בלוחמה באזור האפור (Gray Zone Warfare), שהיא חלק מאסטרטגיית הכפייה. שחקנים שונים במערכת הבין-לאומית משתמשים בלוחמה זו על-מנת להשיג יתרונות מדיניים, כלכליים וצבאיים, תוך היחשפות למינימום סיכונים ותגובה נגדית מצד היריב.

האמצעים השונים של הלוחמה באזור האפור הם בבסיסם אמצעים במאפייני עמימות ובחתימה נמוכה, המספקים לדרג המדיני או למקבלי ההחלטות מצב ויכולת אסטרטגיים של "מרחב הכחשה". אמצעים אלו כוללים שימוש בלוחמה קינטית אך כירורגית, מרוסנת ומוגבלת (מבצעים צבאיים מוגבלים), הבאה לידי ביטוי בעיקר בשימוש בכוחות צבאיים מיוחדים, או כוחות לא סדירים, לוחמה קיברנטית הכוללת מתקפות באמצעות ממשלות או שחקנים לא מדינתיים ואמצעים דיפלומטיים או לא אלימים ("דיפלומטיה כופה") כמו לוחמה תקשורתית (מאמצי תודעה), עיצומים כלכליים, ושימוש במסחר כדי לכפות את מטרות השחקן על היריב. ב-2015 פרסמה מפקדת המבצעים המיוחדים של הכוחות המזוינים של ארצות-הברית (SOCOM - Special Operations Command), דוח רשמי ובו הוגדרו אתגרי הלוחמה באזור האפור כ"קשרי גומלין תחרותיים בין ובתוך שחקנים מדינתיים ולא מדינתיים, הנמצאים תפיסתית בין מלחמה מסורתית ובין שלום".¹ איומים של האזור האפור מוגדרים כ"פעולות של שחקן מדינתי או שחקן לא מדינתי, המאתגר או מפר חוקים, נורמות ומנהגים בין-לאומיים, למטרת מימוש אינטרסים ביטחוניים מוגדרים, ללא תגובה צבאית ישירה ומתגרה".²

בכנס שנערך באפריל 2017 בקריסטל-סיטי בוויירג'יניה על-ידי צוות הערכה אסטרטגית רב-שכבתית במחלקת ההגנה האמריקנית, ושתכניו פורסמו במסמך מיוחד בחודש יוני באותה שנה, הוגדר האזור האפור "מרחב תפיסתי בין שלום ומלחמה, שבו מתנהלות פעולות שהן בדרך כלל מעורפלות או לא מיוחסות, החורגות מסף התחרות הרגילה, אך אינן חורגות - באופן מכוון - מסף של עימות צבאי ישיר בקנה מידה גדול".³ העיסוק הגובר במחקר של הלוחמה באזור האפור התעצם בעיקר לאחר ההשתלטות של רוסיה על חצי האי קרים בפברואר 2014, והמעורבות הרוסית במלחמת האזרחים באוקראינה החל מאותה שנה, תוך התבססות על חוקיות לכאורה, במאמץ לספק לגיטימציה פנימית ובין-לאומית לפעולותיה בזירה הבין-לאומית.

מוסקווה ביטאה, והציגה בבירור, את כוונתה להסתמך ביתר שאת על אסטרטגיה משולבת של שימוש בכלים צבאיים ולא-צבאיים בדרכים המנצלות קווים משפטיים רבי משמעות ותפיסות מושגיות מטושטשות. בין היתר שמה רוסיה דגש רב על חתרנות פסיכולוגית ופוליטית, מניפולציות כלכליות

כוחות רוסיים באי קרים. העיסוק הגובר במחקר של הלוחמה באזור האפור התעצם בעיקר לאחר ההשתלטות של רוסיה על חצי האי קרים

נשמרה. בתקופה האחרונה חלה הסלמה משמעותית בגזרה, בשל החלטת חמאס לארגן ולהוביל הפגנות המוניות ואלימות בסמוך לגדר המערכת ברצועת עזה.

לפי משרד הבריאות הפלסטיני, בתום שנה של הפגנות נהרגו יותר מ־260 מתפרעים פלסטינים ועשרות אלפי מתפרעים פלסטינים נוספים נפצעו.⁹ ההסלמה בשנה האחרונה נבעה מהשינוי באסטרטגיה של חמאס, שמנסה לצאת מהמצב הכלכלי והמדיני הקשה שאליה נקלעה בשנים האחרונות, ובעיקר לאחר מבצע "צוק איתן". מצד אחר, בחמאס נזהרים מלהיכנס לעימות צבאי נרחב עם ישראל. מדיניות זו מבטאת הליכה על הסף, וכרוכה בסיכונים ובאפשרות של חישוב מוטעה מצד ישראל. ברמה המדינית נכנסו בחמאס למצב של בידוד עוד לפני מבצע "צוק איתן", כאשר מצרים הוציאה את "האחים המוסלמים" - תנועת האם של חמאס - מחוץ לחוק והכריזה עליה מלחמת חורמה.¹⁰ בנוסף, ביוני 2017 דרשה קטר מנציגי חמאס בשטחה לעזוב, תוך ניסיון להימנע מהחרם הערבי שהוטל עליה על-ידי סעודיה, איחוד האמירויות, בחריין, לוב, תימן ומצרים.¹¹

עקב מצבם הקשה, הבינו בחמאס כי מבצע צבאי נוסף נגד ישראל במציאות הקיימת לא ישרת אותם, לכן עברו ממדיניות המבוססת באופן בלעדי על שימוש באמצעים קינטיים נגד מדינת ישראל ואזרחיה - למדיניות שמטרתה לפגוע בהרתעה של ישראל ונועדה לכרסם בה

ברמה הכלכלית, נטרול המנהרות מהצד המצרי של הגבול עם רצועת עזה גרם לפגיעה קשה בכלכלת חמאס, שהתבססה בין היתר על גביית מיסים מהברחות באמצעות המנהרות לסיני.¹² כמו כן, גירוש נציגי חמאס מקטר צמצם את יכולתה של דוחא להעביר כספים לתנועה.

ולהרתיע את אויביה. אסטרטגיית העמימות מאפשרת לישראל להשיג את יעדיה הסיכוליים וההרתעתיים, ועדיין להימנע ממלחמה, תוך שהיא פועלת לצמצם את יכולות האויב למקרה שתפרוץ מלחמה עתידית.⁸

מעורבות של שחקנים לא מדינתיים באזור האפור

גישות "אזור אפור" אינן מוגבלות לשימוש של שחקנים מדינתיים בלבד. שחקנים לא מדינתיים שונים החלו להתפתח ולהגיע לכדי מעמד של שחקנים תת-מדינתיים (חזבאללה, חמאס) או שחקנים היברידיים ("המדינה האסלאמית"). תהליך ההתמסדות והשינוי שעבר על שחקנים לא מדינתיים שונים - בדמות שליטה דה־פקטו על שטחים ועל אוכלוסיות הוביל לפיתוח של מוסדות ומבנים פוליטיים, וגילוי אחריות כלפי האוכלוסייה הנשלטת, שממנה שואבים אותם שחקנים את כוחם העממי ואת הלגיטימציה.

החשש מפגיעה בנכסים כלכליים ופוליטיים חיוניים מצד השחקנים התת-מדינתיים, גרם לצמצום השימוש באמצעי לחימה קונוונציונליים ובפעולות טרור קלסיות, ולמעבר לשימוש בטקטיקות של לוחמה באזור האפור, מתוך רצון להמשיך ולהשיג את האינטרסים שלהם. במקביל, המטרה היא להימנע מתגובה צבאית חזקה של שחקנים מדינתיים. בעוד ששחקנים לא מדינתיים רבים פועלים בעיקר במרחב הצבאי והכלכלי (הלא חוקי), חזבאללה זכה להצלחה מסוימת בתחום הדיפלומטי ובתחום המידע. אל-קאעדה ו"המדינה האסלאמית" שמו דגש רב על לוחמת מידע, כש"המדינה האסלאמית" בפרט ניצלה את הרשתות החברתיות במרחב המקוון כדי להשיג תמיכה רחבה יותר בארגון. החלטתם של שחקנים אלה לנקוט טקטיקות של האזור האפור, הופכת את הכרעתם לאתגר ביטחוני קשה עוד יותר.

הלוחמה באזור האפור: מקרה הבוחן בעימות בין חמאס וישראל

מסיום מבצע "צוק איתן" בקיץ 2014 חלפו חמש שנים, מהן שלוש וחצי עברו בשקט יחסי, וההרתעה הישראלית מול חמאס

כמו כן, במהלך העשור האחרון השקיעה חמאס בהקמת היכולות הקיברנטיות שלה ובשדרוגן, בעיקר בשכלול מאמץ האיסוף המודיעיני נגד צה"ל, וניסתה לבצע פעולות המכוונות בעיקר נגד חיילי צה"ל.²⁰

המכנה המשותף של אסטרטגיית ההתשה שיזמה חמאס בשנה האחרונה הוא עמימות ופעולות לא מיוחסות, מתוך מדיניות ברורה לכרסם בהרתעה הישראלית ולשנות בהדרגתיות את הסטטוס-קוו שנקבע לאחר מבצע "צוק איתן". זאת בהנחה כי פעולות המתבצעות מתחת לסף של מלחמה או הפעלת עוצמה קינטית מתמשכת, לא יובילו את ישראל להחליט על פעולה צבאית נרחבת, ובו בזמן ישיגו יתרונות לתנועה. ביולי 2019 אף דווח כי באוגדת עזה הגדירו מושג חדש המקטלג את מדיניות חמאס - החל משריפות הבלונים, דרך החדירות לישראל ועד להפרות הסדר האלימות בסמוך לגבול - כ"טרור אפור".²¹

מול הלוחמה באזור האפור שמנהלת חמאס הגיבה ישראל עד כה באופן יחסי, ואפשרה לחמאס לכרסם בהרתעה באופן הדרגתי. אף שבשנה האחרונה התרחשו תשעה סבבי לחימה מוגבלים ברצועת עזה, שכללו מאות תקיפות של צה"ל נגד יעדי טרור של חמאס - בהם תשתיות ונכסים אסטרטגיים

ברמה הצבאית, יכולת הברחות אמצעי הלחימה של חמאס מסיני נפגעה בעקבות נטרול מנהרות חמאס על-ידי צה"ל והצבא המצרי. למצבה המדיני, הכלכלי והצבאי הקשה של חמאס, יש להוסיף את הפגיעה הצבאית המשמעותית שספגה רצועת עזה, כולל תשתיות ונכסים צבאיים ואזרחיים של חמאס, במהלך מבצע "צוק איתן". פגיעה צבאית זו הובילה לחיזוק ההרתעה הישראלית מול הארגון.

עקב מצבם הקשה, הבינו בחמאס כי מבצע צבאי נוסף נגד ישראל במציאות הקיימת לא ישרת אותם, שכן העלות תגבר על התועלת ורוב הסיכויים שנכסיהם ותשתיותיהם ייפגעו, ומצבם המדיני והכלכלי לא ישתפר. לכן עברו ממדיניות המבוססת באופן בלעדי על שימוש באמצעים קינטיים נגד מדינת ישראל ואזרחיה - שיגור נשק תלול-מסלול ושימוש במנהרות טרור - למדיניות שמטרתה לפגוע בהרתעה של ישראל ונועדה לכרסם בה, באמצעות שימוש באסטרטגיה מגוונת הכוללת אמצעים צבאיים עמומים, דיפלומטיים, קיברנטיים ותעמולתיים. מדיניות זו ניתנת לאפיין, על בסיס הספרות המחקרית, כלוחמה באזור האפור, הנעשית לרוב על-ידי שחקן חלש שמעוניין מצד אחד לשנות את הסטטוס קוו, אך מצד אחר להימנע מעימות צבאי עם יריבו, בדרך כלל בשל פערי הכוחות בין הצדדים.

כחלק מאותה לוחמה ארגנה חמאס והובילה, באופן עקיף ותוך שימוש בארגונים לכאורה אזרחיים, את ההפגנות האלימות בסמוך לגדר המערכת ברצועת עזה. באמצעות אותה אסטרטגיה, הקימה חמאס מערך של מפריחי עיפיוני ובלוני תבערה, גם הם לכאורה גורמים "אזרחיים עצמאיים", שמטרתם להצית שריפות בשטחי ישראל ולפגוע בכלכלה שלה ובאזרחיה.¹³ בנוסף, במרבית המקרים שבהם הפעילו בחמאס עוצמה קינטית נגד מדינת ישראל, בדמות שיגורי רקטות לעבר יישובים, סירבו בחמאס לקבל עליהם את האחריות,¹⁴ הסתתרו תחת השימוש במנגנון החדש שהוקם ברצועת עזה - "חדר המצב של הפלגים",¹⁵ ובמקרים מסוימים טענו כי מדובר בפעולות שלא נעשו על דעתם¹⁶ או

בשיגורי רקטות שמקורם בטעות.¹⁷ במסגרת הלוחמה באזור האפור מאפשרת חמאס - במקרים מסוימים תוך עצימת עין ובמקרים אחרים ביוזמתה - לפעילי טרור לנסות לחצות את גדר המערכת, ולהיכנס לשטחי ישראל עם אמצעי לחימה במטרה לפגוע בחיילים או לבצע פיגועים נגד אזרחים. זאת, תוך התנערות מאחריות לפעולות.¹⁸

חמאס עשתה שימוש גם באמצעים של הונאה על-ידי דיפלומטים, כאשר בכל סבב צבאי מוגבל שהתקיים בשנה האחרונה ניצלה את נוכחות המשלחת המצרית שנועדה לתווך הסכם רגיעה בין ישראל ובינה, על-מנת להפעיל לחץ על ישראל לסיים את הסבב הצבאי שהיא עצמה יזמה.¹⁹ בכך מצליחה התנועה לקבוע סדר יום אסטרטגי. בפן התעמולתי הקפידו בחמאס לפרסם בתקשורת וברשתות החברתיות תמונות ערוכות היטב, המציגות בבזז את תקיפות חיל האוויר הישראלי, והשתמשו בתקשורת הישראלית כשופר להצעות משא ומתן להפסקת אש בכל סבב צבאי מוגבל שהתקיים בשנה האחרונה.

משאיות במעבר קרני. ישראל, באמצעות צה"ל ומשרד הביטחון, משתמשת בכלים לכלכליים ליצור מצב של "מקל וגזר"

של התנועה - לא הייתה פעילות צה"ל עוצמתית מספיק. כתוצאה מכך המשיכו בחמאס במדיניותם, ואף המטירו על יישובי ישראל מאות רקטות במהלך סבבי הלחימה המוגבלים, במסגרת פעולה משותפת של "חמ"ל הפלגים".

אסטרטגיה מבוססת מדיניות ביטחון לאומי

כמשקל נגד למדיניות האזור האפור של חמאס, פועלת ישראל בעצמה לעיתים באזור האפור, מתוך האינטרס לשמר ולחזק את ההרתעה מול חמאס ובד בבד למנוע פתיחה של סבב צבאי נרחב. פעילותה של ישראל כללה שימוש במגוון משתני עוצמה במסגרת מדיניות הביטחון הלאומי, המבוססים על הרמה המדינית, הביטחונית והכלכלית. מדיניות זו התבטאה באמצעות המב"מ, שיושמה בעיקר על-ידי צה"ל, אך גם על-ידי מנגנוני הביטחון האחרים של ישראל (שב"כ, מוסד, משטרת ישראל). בין היתר כלל השימוש במב"מ לוחמה קינטית, קיברנטית, מידעית וכלכלית:

לוחמה קינטית. ישראל הפציצה מטרות על-ידי זרוע האוויר ותקפה ספינות באמצעות זרוע הים בתגובה לפעולות טרור של חמאס וארגוני הטרור מרצועת עזה.

לוחמה קיברנטית. אמצעי יעיל לתקיפת האויב בחתימה נמוכה, ולפגיעה בו באופן משמעותי (בייחוד בתחום הטכנולוגי, המשפיע על המגזר הכלכלי, העסקי והתשתיתי במדינה) בלי לייחס אליו את המתקפה. ישראל אמנם מתמודדת באופן יום-יומי במרחב הקיברנטי, בעיקר בפן ההגנתי (כולל ניסיונות של חמאס נגד יעדים בישראל), אך דיווחים בעיתונות העולמית ייחסו לה מתקפות קיברנטיות בעבר, כמו למשל החדרת נוזקת ה"סטוקסנט" - בשיתוף עם ארצות-הברית - למערכות בקרה תעשייתיות מתוצרת איראן השולטות בצנטריפוגות במתקן ההעשרה בנתנו, והשמדת אלפי צנטריפוגות.²² כמו כן, בנובמבר 2018 האשימה איראן את ישראל - דרך אתר ערוץ הטלוויזיה האיראני הרשמי "פרס טיווי" - בתקיפה קיברנטית נגד תשתיות תקשורת במדינה.²³ לא מן הנמנע כי ישראל מפעילה כלים קיברנטיים התקפיים בזירות אחרות, כולל ברצועת עזה.

לוחמת מידע. זה"ל פועל רבות במסגרת "המרכז למבצעי תודעה", דובר זה"ל בערבית ומתאם פעולות הממשלה בשטחים, על-מנת לבצע מבצעי תודעה הכוללים לוחמה פסיכולוגית באמצעות פלטפורמות תקשורתיות, ובייחוד במדיה החדשה במרחב המקוון. אלה מכוונים הן לאוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה - במטרה להתסיס אותה נגד ארגוני הטרור ולכל הפחות למנוע שיתוף פעולה איתם - והן ככלי להרתיע ולהעביר מסרים להנהגת חמאס וארגוני הטרור האחרים.

לוחמה כלכלית. ישראל, באמצעות זה"ל ומשרד הביטחון, משתמשת בכלים כלכליים ליצור מצב של "מקל וגזר". בתקופות רגיעה פועלת ישראל להקל על השלטון ברצועת עזה ועל האוכלוסייה האזרחית על-ידי פתיחת מעברים, הרחבת מרחב דיג, אישור פרויקטים כלכליים, ואישור הכנסות סחורות רבות ומגוונות יותר. בתקופות של עימות או מתיחות - ישראל פועלת לביטול ההקלות או להצרתן.

אפשרויות קיימות למענה ישראלי נגד הלוחמה באזור האפור

מדיניות ישראל באזור האפור, המשלבת בין אילוף והרתעה, לא תמיד מצליחה להשיג את האינטרסים של מדינת ישראל ולגרום לחמאס ולארגוני הטרור להימנע מתקיפתה. על-מנת להחליט מהי הדרך הנבונה עבור ישראל להתמודד מול רצועת עזה במקרה כזה לא די להתמקד בהיבט הצבאי והביטחוני בלבד, ויש צורך להתחשב במגוון השיקולים במסגרת מדיניות הביטחון הלאומי, המבוססים על הרמה המדינית, הביטחונית והכלכלית.

בתחום הביטחוני ישראל מעוניינת בהשלמת המכשול התת-קרקעי בגבול רצועת עזה, שמטרתו שיפור משמעותי ביכולת של זה"ל לנטר, לזהות, לאתר ולסכל מנהרות טרור התקפיות שחוצות מרצועת עזה לשטחה, וכן מנהרות טרור שנמצאות בתוך הרצועה ונועדות למטרות של הסתרת, תמרון ואחסנה של אמצעי לחימה. יכולות אלה ישפרו באופן משמעותי את המוכנות למבצע צבאי של זה"ל ברצועת עזה.

כמו כן, בעת הזו על מדינת ישראל להסיט את רוב משאביה ואמצעיה האזרחיים והביטחוניים נגד האיום האיראני, שבא

לידי ביטוי הן בהתבססות האיראנית בסוריה, בניסיונות לשפר את דיוק הטילים שנמצאים בידי חזבאללה בלבנון, ובתוכנית הגרעין הצבאית ותוכנית הטילים הבליסטיים של איראן.

בנוסף, בכל הקשור לנושא הפלסטיני יש להניח כי ישראל נוקטת אסטרטגיית "הפרד ומשול", שלפיה היא מעדיפה להשאיר את הפלסטינים מפוצלים בין רצועת עזה ובין שטחי הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון, כך שכוחם הכללי ייפגע וניתן יהיה לתמרן מולם באופן נרחב יותר, ולהראות כי בכך הם אינם מוכנים למדינה ריבונית רשמית. כיבוש הרצועה והעברת הסמכויות ליו"ר הרשות הפלסטינית יחתרו תחת האינטרס הישראלי.

בתחום הכלכלי ישראל שואפת לטווח זמן ארוך ככל האפשר, שיש בו כדי לתרום למאמץ הפיתוח הכלכלי של המדינה בכלל, ועוטף עזה בפרט. מאז מבצע "צוק איתן" חווים יישובי עוטף עזה פיתוח משמעותי, כולל גידול בכמות האוכלוסייה המקומית. תנועת חמאס היא אויב מוכר, שהתמסד מבחינה פוליטית ובירוקרטית, וצבר נכסים ותשתיות שהוא חושש לאבדם. לנוכח מציאות זו, ניתן לכפות עליה מצב של שקט יחסי במסגרת חיזוק ההרתעה מולה, שיוביל להמשך הפיתוח הכלכלי הישראלי.

מאפור לשחור: אפשרויות הפעולה הצבאיות של ישראל מול חמאס

במקרה של כישלון ההרתעה, או כישלון בניסיון של ישראל לאלץ את ארגוני הטרור ברצועת עזה לפעול בהתאם לאינטרסים שלה במסגרת מדיניות האזור האפור, עומדות בפני ישראל כמה אפשרויות: שימור הסטטוס קוו ואסטרטגיית הסבבים; העצמת התקיפות במסגרת אסטרטגיית הסבבים; מבצע צבאי נרחב; מבצע צבאי להכרעת חמאס על-ידי כיבוש רצועת עזה.

שימור הסטטוס קוו ואסטרטגיית הסבבים. במצב זה, ישראל ממשיכה לדבוק במדיניות הנוכחית מול רצועת עזה, כאשר המטרה היא הכלת הלוחמה באזור האפור של חמאס כמצב שניתן לחיות עימו, ועלותו זולה ביחס לאפשרות של מבצע צבאי נרחב או הכרעת חמאס.

היתרון במצב זה נובע מהלוחמה בעצימות נמוכה שזה"ל נאלץ להתמודד מולה, מהמרווחים הרבים יחסית בין סבב לחימה למשנהו ומטווח הזמן הקצר יחסית של כל סבב לחימה. במצב זה הפגיעה בישראל מינימלית, ותחומי הכלכלה, המדיניות והביטחון בישראל ממשיכים להתפתח במקביל. החיסרון במצב הוא הכרסום המתמשך וההדרגתי בהרתעה ומהשינוי הזוחל בסטטוס קוו, שמאפשרים לחמאס תעוזה רבה יותר, וכן פגיעה בחוסן הלאומי של אזרחי ישראל ובעיקר של תושבי יישובי עוטף עזה.

העצמת התקיפות במסגרת אסטרטגיית הסבבים. מדיניות זו היא למעשה תגובת-נגד לניסיונה של חמאס לפגוע באסטרטגיית ההרתעה הישראלית. במצב זה, ישראל בוחרת להמשיך בהתנהלותה הנוכחית מול רצועת עזה, אך בתוספת של העצמת התגובות הצבאיות נגד חמאס וארגוני הטרור ברצועת עזה. היתרון הוא שבהעצמת התגובות ובפגיעה במטרות הרבה יותר "איכותיות" ומשמעותיות (לדוגמה, פגיעה רבה ומהירה יותר ברבי קומות, מנהרות טרור ומבני שלטון של חמאס) יש סיכוי רב יותר שההרתעה הישראלית תתחזק, וחמאס עשויה לצמצם או אף לעצור את ניסיונותיה לשינוי הסטטוס קוו.

מבצע "צוק איתן". כיבוש רצועת עזה משמעותו הודאה בכישלון אסטרטגיית ההרתעה של ישראל מול חמאס

האינטרס הישראלי להימנע מעימות נרחב מול רצועת עזה בעתיד הקרוב מחד גיסא, והצורך להגיב על התקפנות של חמאס וארגוני הטרור ברצועת עזה, וליצור מציאות שקטה בדרום מאידך גיסא, ישראל פועלת אף היא במסגרת הלוחמה באזור האפור, כחלק מאסטרטגיית המב"מ.

הצורך באיזון זה עלול לגרום לניגוד בין שתי המשימות, שכן מענה לא חכם ופשטני לאתגר הלוחמה באזור האפור של חמאס, עלול להוביל למבצע צבאי נרחב ובכך לכישלון אסטרטגיית ההרתעה או האילוץ. מנגד, המשך ההכלה של הלוחמה באזור האפור של חמאס והמשך הפעילות הצבאית שאינה די עוצמתית באיכותה ובכמותה, עלולים להוביל להמשך הכרסום בכוח ההרתעה ולהמשך השינוי הזוחל בסטטוס קוו לטובת חמאס.

נדרשת, אם כך, מדיניות מושכלת ומורכבת. האפשרות המועדפת היא המשך הלוחמה באזור האפור של ישראל נגד אותה מדיניות של חמאס. ואולם, בהינתן שמדיניות זו אינה מצליחה לעמוד במטרה לאורך זמן (כלומר, שקט בדרום והפחתת המתחים וההתפרעויות האלימות סמוך לגדר המערכת ברצועת עזה), יש לנקוט אסטרטגיה המאזנת בין הפעלת תגובות עוצמתיות באיכותן ובכמותן נגד יעדי חמאס ויתר ארגוני הטרור ברצועת עזה, כשצריך, ובין הניסיון לא להפעיל עוצמה לא פרופורציונלית לאירוע, לזמן או למקום, שתוביל להסלמה לא רצויה מבחינת האינטרס הישראלי.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

החיסרון במדיניות זו היא שפעולות צבאיות תקיפות יותר עלולות להוביל את חמאס, את הג'האד האסלאמי ואת יתר ארגוני הטרור לגרור את מדינת ישראל לעימות צבאי נרחב או למבצעים צבאיים נרחבים בתקופה קצרה יחסית.

מבצע צבאי נרחב. במציאות זו ישראל יוצאת למערכת צבאית רחבה ברצועת עזה, הכוללת שימוש בכוחות אוויר, שריון, ארטילריה והנדסה בטווחים הסמוכים לגדר המערכת. היתרון במבצע צבאי נרחב הוא שיקום וחיזוק ההרתעה באופן משמעותי, וחזרה לנקודת הסיום של מבצע "צוק איתן", הכוללת הסכם רגיעה בתיווך מצרי ושנים של שיקום צבאי ואזרחי מצד חמאס.

ישראל תרוויח פרק זמן של שנתיים-שלוש שבו יושג שקט יחסי בגבול, שינוצל לפיתוח אזרחי וצבאי. החיסרון נובע מהעלות הגבוהה של מבצע צבאי נרחב, מהריסות אפשריות של תשתיות אזרחיות ומפגיעה בתיירות ובכלכלה. בנוסף, ייתכן שניתן לחסוך את העלות הגבוהה של מבצע צבאי נרחב, שאת התוצאות שלו ניתן אולי להשיג בדרכים זולות באופן משמעותי, בין אם צבאיות, דיפלומטיות, או בשילוב של שתיהן. החיסרון המשמעותי ביותר נובע מנקודת הסיום של מבצע צבאי שכזה, שספק אם יהיה שונה ממבצעים צבאיים שנערכו בעבר, וככל הנראה לא ישפר את המצב באופן כללי ולטווח הארוך.

מבצע צבאי להכרעת חמאס על-ידי כיבוש רצועת עזה. אפשרות זו משמעותה הודאה בכישלון אסטרטגיית ההרתעה של ישראל מול חמאס. ישראל תחליט לצאת למבצע צבאי נרחב ברצועת עזה, מתוך מטרה להכריע את חמאס ולהפיל את שלטונה. במצב זה יפעיל צה"ל עוצמות אש אוויריות לריכוך שטח הרצועה, ולאחר מכן ישתמש בכוחות חי"ר ושריון וביחידות מיוחדות לתמרון בעומק הרצועה, ביתור הרצועה לחלקים שונים ושליטה בהן לאחר הכרעת גורמי חמאס וארגוני הטרור השונים.

היתרון במבצע צבאי נרחב לכיבוש הרצועה הוא חיסול גורמי הטרור המרכזיים ברצועת עזה. ישראל תוכל להחליט אם היא מעוניינת להחזיק בשטח ולהשליט בו משטר צבאי, או להעבירו לשליטת הרשות הפלסטינית. החיסרון כאן הוא העלות הגבוהה מאוד של מבצע כזה מבחינה כלכלית, ומעל הכול איבוד חיי עשרות רבות של לוחמים. בנוסף, ייתכן מצב שבו צה"ל יישאב לתוך לוחמה נגד-טרור בעצימות נמוכה, שתימשך שנים רבות נגד שאריות של חמאס או גרורות של ארגוני טרור אחרים שירימו את ראשם.

מציאות זו כרוכה בהוצאות גבוהות ושימוש במשאבים רבים למטרות ביטחון שוטף, וכן בהוצאות כלכליות ומשאבים אזרחיים רבים שישראל תאלץ להתמודד איתם בטיפול ברצועת עזה בשליטתה. גם אם הרצועה תימסר לשליטת הרשות הפלסטינית, אין זה אומר בהכרח שהיא תוכל לשמור על השקט והביטחון מול גורמי הטרור החדשים שיצוצו מן ההריסות.

סיכום

בשנה האחרונה תנועת חמאס פועלת נגד מדינת ישראל במסגרת הלוחמה באזור האפור. מטרתה של לוחמה זו היא להשיג יתרונות מדיניים, כלכליים וביטחוניים באמצעות שימוש מתחת לסף של מלחמה בכלים צבאיים עמומים, דיפלומטיים, קיברנטיים ותעמולתיים, וכך למנוע מהיריב להגיב. בשל

